

САЩ И ПРОБЛЕМИТЕ НА ПЕРСИЙСКИЯ ЗАЛИВ В НАЧАЛОТО НА ХХІ ВЕК

Доц. д-р Йордан Величков

Още през 1945 г. стратегите на САЩ са вече готови с плана за пренареждане на глобалната система, съобразно целите и потребностите на Съединените щати¹. Новият глобален порядък следва да се подчинява на нуждите на Америка и да се съобразява в максимална степен с нейния политически контрол. Под пряк американски контрол всъщност се поставят Европа (без източноевропейските страни), Латинска Америка и огромният Тихоокеански регион.

Единствената мащабна зона, която представлява по-слаб интерес е Африка, поради което тя е предоставена за “експлоатация” от западноевропейските съюзници.

Според американските стратегически планове Средният и Близкият изток също трябва да минат под контрола на Вашингтон. През 1945 г. в Държавния департамент са разработени документи, в които са изложени енергийните ресурси на Саудитска Арабия, като “изумителен източник на стратегическа мощ и един от най-грандиозните материални трофеи в световната история”². Две години по-късно, през 1947 г., експерти на Великобритания описват енергийните ресурси на Персийския залив като “жизненоважни за всяка държава, която възнамерява да упражнява световно влияние и господство”³.

По-късно президентът Айзенхауер описва този регион като “най-важната от стратегическа гледна точка зона на света”. В централната част на тази зона се определя Иран. От 1951 г. обаче тази страна се управлява от антизападно настроено правителство начело с Мохамед Мосадек. Това е “първият съвременен лидер от Средния изток, който се противопоставя на западното присъствие в региона”⁴, обвинявайки Великобритания заради начина, по който тя експлоатира петролните ресурси на страната. Половин столе-

тие по-късно (през 2000 г.) Мосадек е обявен за “Мъж на века”, а списание “Тайм” го нарича “иранския Джордж Вашингтон”⁵.

Първата заповед на Мосадек като премиер е да се национализира Англо-иранската петролна компания, ход който печели огромно одобрение в целия регион, но спечелва и гнева на Великобритания. Разкритите преди три години секретни документи показват, че лично британският премиер Чърчил е поискал съдействието на САЩ за сваляне на иранското правителство.

Президентът Айзенхауер разпорежда на създаденото през 1947 г. Централно разузнавателно управление да се заеме с подготовката на преврат на Мосадек, който довежда на власт (1953 г.) силно проамериканско правителство и полага началото на крайно остро антиамериканско поведение на иранския народ, което не се променя и до днес. Студената война и мащабното ангажиране на САЩ в десетки страни и най-вече в Европа през този период не позволяват сериозно американско военно присъствие и в района на Персийския залив. Освен това Великобритания, традиционно доминираща велика сила, поддържаща стабилност в региона, защитава и интересите на западните съюзници, т.е. осигурява ритмичното получаване на нефт и природен газ. През 1971 г. обаче поредната икономическа криза заставя Лондон да изтегли военните си части от Персийския залив. Този ход, според американските стратегии, коренно променя обстановката в региона, поради което американците реагират незабавно. Националният съвет за сигурност, оглавяван от Х. Кисинджър, прави задълбочен анализ на американските интереси в Залива и на базата на него предлага на президента Р. Никсън подписването на меморандум № 92.⁶ Съгласно този исторически документ националната сигурност на страната налага вакуумът след оттеглянето на англичаните да бъде запълнен с разширяване на американското присъствие. Изпращането на войски на първо време се изключва поради продължаващата и станала крайно непопулярна война във Виетнам и очакваната остра реакция на американската общественост дори и при ограничени военни ангажименти в Близкия изток. С цел да разреши този сложен проблем Вашингтон разработва така наречената “стратегия на заместване-

то”. Тя предвижда използване на местни приятелски настроени режими, които да поемат защитата на американските и западноевропейските интереси, като САЩ им оказва значителна военна и икономическа помощ. Най-подходящи в този момент за изпълнение на тази роля се определят Иран и Саудитска Арабия. “Това, което ние решихме”, обяснява зам. държавният секретар Джоузеф Сиско, “е да се опитаме да помогнем на двете ключови държави в района, а именно Иран и Саудитска Арабия, така че те да се превърнат в основни сили на Запада след оттеглянето на британците от региона”.

Политиката на търсене на “заместители” определя американската стратегия в Близкия изток през 70-те години на ХХ век. Само за периода 1970-1978 г. на Иран е продадено оръжие за 19.5 млрд. долара. Според специалисти това е най-бързото нарастване на военната мощ на една държава в мирно време след Втората световна война.⁷

Свалянето на иранския шах в началото на 1979 г. налага спешна преоценка на “стратегията на заместването”. Останала сама, Саудитска Арабия, въпреки огромното американско въоръжение, е слаба да изпълнява ролята на стабилизиращ фактор в региона.

Вашингтон разбира, че трябва сам пряко да поеме защитата и гарантирането на все по нарастващите си интереси в региона. Този нов подход е ясно определен от президента Джими Картър в известното си обръщение от м. януари 1980 г., в което открито определя за първи път Персийския залив като район на жизнен интерес за САЩ и предупреждава, че всяко нападение срещу него “ще бъде отблъснато с всички необходими средства, включително използването на военна сила”. Това предупреждение е адресирано към СССР, чиито войски току що са навлезли в Афганистан.

Тази американска решителност е подкрепена със създаването на сили за бързо реагиране – отлично екипирана голяма военна част, дислоцирана на територията на САЩ, но намираща се в пълна бойна готовност да бъде изпратена в Близкия изток при необходимост. Наред с тази мярка президентът Картър нарежда разширяването на старите и изграждането на нови американски бази в региона или в близост до него, както и изпращането на постоянен

военноморски флот в Залива с щаб-квартира в Бахрейн. По-късно този флот става ядрото на Пети американски флот. Нарастващото си военно присъствие на САЩ съчетават с разширяване и активизиране на контактите с държавите от Залива. Особено внимание се отделя на Ирак. Оценявайки, че в момента той е по-малкото зло за американците от религиозния ирански режим, Вашингтон оказва финансова и военна помощ на Саддам Хюсеин по време на войната му с Иран.

След приключване на осемгодишната Ирано-иракска война отношенията на САЩ и Ирак стават още по близки. Правителството на Д. Буш – старши отпуска 5.5 милиарда долара заем на Багдад. Част от тези пари са укрити в бюджета на министерството на земеделието и с тях С. Хюсеин е искал да ускори програмата за създаване на ядрена бомба.⁸ Този факт е известен на американците. Той съвпада обаче с ясно изразената през лятото на 1990 г. позиция на САЩ да съдействат за укрепване на иракската армия с цел да възпира главния американски враг Иран.

Една година по-късно американско-иракските отношения стават толкова близки, че в края на 1991 г. са запланирани общи военни маневри – най-големите провеждани някога в този регион. Като разчита на приятелските отношения С. Хюсеин информира американския посланик в Багдад за намеренията му силово да разреши граничния спор с Кувейт. Посланикът го уверява, че САЩ няма да взимат страна.

Въпреки активното сътрудничество, Вашингтон остава резервиран и бдителен към С. Хюсеин, поради непредсказуемостта на поведението му, типично за всеки диктатор от неговия тип и патологичните му мегаломански амбиции.

Тази обоснована подозрителност подтиква Белия дом да нареди на председателя на Общото военно главно командване ген. Колин Пауъл (сегашен държавен секретар) да бъде разработен подробен план за война с Ирак, който да включва “използуването на всички възможни сили”.

Конкретното разработване на плана ген. Пауъл възлага на ген. Х. А. Шварцкопф, командващ Централните военни части (т.е.

това е преименувания през 1983 г. Отряд за бързо реагиране). Според плана, известен като Оперативен план (Op Plan) 1002-90 в района трябва да бъдат изпратени няколко пехотни и механизирани дивизии, както и внушителен брой военновъздушни и военноморски части.⁹

След изготвянето му планът е изпробван в “бойна” обстановка. През м. юли 1990 г. се провежда безпрецедентно по мащаби учение, което симулира военен сблъсък между САЩ и Ирак. Само няколко дни след приключване на учението на 2 август С. Хюсеин напада Кувейт. Два дни по-късно, стреснат от намерението на иракския диктатор да завладее не само целия Кувейт, но и да нападне Саудитска Арабия, президентът Д. Буш – старши реагира спешно като нарежда на ген. Пауъл да започне подготовката и действителното осъществяване на Op Plan 1002-90. След сериозно колебание, шест месеца по-късно той е реализиран в операция “Пустинна буря”.

Войната срещу Ирак през 1991 г. е не само прецедент във военното участие на САЩ в региона. Тя полага началото и на демонстрираната непоколебима готовност за защита на “жизнените интереси, дори едностранно, ако това е необходимо”, заявява помощник-секретарят на отбраната Джоузеф Най.¹⁰ Операция “Пустинна буря” утвърждава и една нова военна тактика в региона – бързо струпване на военновъздушни, военноморски и сухопътни войски, последвано от сразяваща офанзива. “Способността на Централните военни части да създават впечатление на непреодолима и непоколебима военна сила е от основно значение за тяхната стратегия и за възможността да контролират бойното поле”, заяви ген. Антъни Зини, главнокомандващ американските военни сили в Персийския залив пред Конгреса на САЩ.

Двата принципа – готовност за едностранна интервенция в Залива и една военна доктрина на “решителна победа” – са основните характеристики на военната стратегия на Съединените щати в региона.

Тези принципи още няколко пъти са поставяни на изпитание. През месеците януари и февруари, ноември и декември 1998 г., когато САЩ рязко увеличават военното си присъствие и провеж-

дат въздушни и ракетни атаки срещу Ирак, т.е. изпълняват известната операция “пустинна лисица”.

Тъй като постоянното военно присъствие е не само много скъпо струващо, но и нежелателно от страна на мюсюлманските режими, които не биха предоставили постоянни военни бази на немюсюлманска страна, САЩ намират други възможности за контрол на региона.

На първо време се изграждат огромни складове с военно снаряжение, включително и тежко, което да доставят до Залива. При възникнала военна обстановка се прехвърля само живата сила. Това дава възможност за бързо и ефективно отстраняване на всякаква възникнала заплаха за американските интереси.

На второ място, укрепване на военната мощ на приятелските режими – Кувейт, Саудитска Арабия, Обединените арабски емирства, Катар, Оман и Бахрейн, обединявайки ги в така наречения Съвет за сигурност в Залива, макар и с неясен статут, клаузи и условия. Само за периода 1990-1997 г. САЩ доставят на тези страни оръжие за 42 милиарда долара, което включва и най-модерна бойна техника. През последните години това е най-големият трансфер на оръжие от един единствен доставчик.¹¹

Наред с тези мерки, САЩ са главните инициатори за налагане на икономическо и търговско ембарго, което заедно с подготовката на значителни, специално предназначени въоръжени сили, разширяването на военните бази и складирането на огромно количество оръжие, увеличаването на боеспособността на приятелските режими от Залива и намаляването на силата на противника – са част от една последователна, много добре обмислена и изградена политика, целяща да установи и поддържа постоянно военно превъзходство и гарантираща американските интереси в Средния изток.

Вашингтон се опитва да оправдае огромното си военно и политическо присъствие и ангажираност в региона с необходимостта от предотвратяване на производството на оръжие за масово унищожение – ядрено, химическо, биологическо от страна на Иран и Ирак.

След 13 години на остра враждебност с режима на Ирак и след провала на всички опити и усилия за неговата дестабилизация и сваляне – от щедра финансова подкрепа на иракската политическа емиграция до ембаргото и периодичните мощни самолетно-ракетни атаки – правителството на Д. Буш-младши предприема крайна мярка война за отстраняване на Саддам Хюсеин.

В стремежа си САЩ да получи по-широка обществена подкрепа и известна легитимност на подготвяната въоръжена акция срещу режима на С. Хюсеин американските стратегии активизират пропагандирането на двете версии, към които обществеността в Европа и САЩ след 11 септември 2001 г. е много чувствителна.

И за двете версии – оръжия за масово унищожаване и връзки с терористични организации – както стана ясно по-късно, американското правителство е разполагало с достатъчно аргументи и доказателства, че те не съществуват.

Липсата на каквато и да било близка перспектива за отстраняването на режима също подтикват САЩ на тази стъпка. Само така американците могат да създадат необходимата сигурност и безпрепятствена възможност за осигуряване и контролиране на доставките на петрол и газ поне за близките десетилетия. Една успешна военна акция осигурява не само безпроблемна експлоатация на тези жизнени енергийни ресурси не само от страните производители, но и от самия Ирак, който е на второ място в света по залежи на петрол. (За сведение, откритите залежи на нефт в района на Персийския залив са 673 милиарда барела, от които 263.5 милиарда барела притежава Саудитска Арабия, следвана от Ирак с 112 милиарда барела).

А всички проучвания и предвиждания, свързани с търсенето на резервите на петрол, сочат, че Персийският залив ще отговаря за една непрекъснато нарастваща част от световните доставки на петрол: от 27 % през 1990 г. на 33% през 2010 г. и на 39% през 2020 г.¹²

Извън всякакво съмнение е, че с края на Студената война въпросите, свързани с ресурсите, заемат централно място във външната политика на всички развити държави включително и САЩ. Това е така защото “националната сигурност на една държава за-

виси от успешното ѝ участие в световната икономика”, се казва в проучване на Института за национална сигурност, изготвено за Пентагона. А това означава достъп до ресурси и най-вече енергийни суровини, осигуряващи функционирането на икономиката. “Благоденствието у дома зависи от стабилността на ключовите региони, с които търгуваме или от които вземаме основните суровини като нефт и природен газ”, заявява президента Бил Клинтън през 1999 г. във връзка с бомбадировките срещу Ирак.

А това “благоденствие” е немислимо без Близкия изток, тъй като през периода 2000-2020 г. консумацията на петрол в САЩ ще нарасне над 2 пъти – от 16 на 36 милиона барела на ден. Петролните им резерви към настоящия момент са само 28.6 милиарда барела, което означава, че ако няма внос до 2010 г. те ще бъдат напълно изчерпани.

Анализът на външната политика на САЩ към Близкия изток показва, че всички външно-политически и военни действия са насочени към една единствена цел – осигуряване или контрол на основните енергийни ресурси – нефт и природен газ, жизнено необходими за запазване на американската лидерска роля в света.

Енергийните ресурси на Близкия изток са един от основните фактори, определящи външната политика на САЩ към този регион, но не и единственият. Не по-маловажна е рязката промяна в геостратегическото пространство и стремежът на Вашингтон да се нагоди към нея. Ненадейният срив на комунизма и разпадането на Съветския съюз създават илюзията за абсолютен възход на САЩ и възможност да разпространят хегемонията си върху цялата планета.

За постигането на тази цел бе нужно Вашингтон да разреши доста бързо два въпроса: запазване контрола върху Европа и Япония, които вече са реални икономически колоси и окончателно ликвидиране на руската стратегическа мощ, с което САЩ остават единствения пълновластен ядрен господар, способен да нанася по собствена воля едностранни удари с ядрено оръжие по всяка точка на света, без опасност от ответен удар.

Нито един от тези въпроси американците не успяват през изтеклото десетилетие и половина да разрешат в своя полза. Иконо-

мическият подем на европейските страни продължи паралелно с активизиране на процесите на интеграция. Япония изпревари САЩ по производство на стоки, а Русия не само стабилизира икономиката си, но започна процес на постоянно модернизиране на въоръженията си и активизира външната си политика.

След като не успяват да наложат икономически контрол върху реално конкурентните сили Европа и Япония и да смажат ядрената мощ на Русия, Съединените щати променят тактиката си.

За да се запазят като ръководен политически център на света, те започват симулиране на военно могъщество и имперска власт, като за целта насочват усилията си към демонстриране на показан милитаризъм срещу слаби армии и бедни страни. Близкият изток се определя като най-подходящата мишена на новата американска военно-дипломатическа стратегия. Изпробват се най-новите оръжия, които с техническите си съвършенства трябва да смят и най-вече респектират света. Поразяващата им точност и ужасяваща разрушителна сила трябва да демонстрират почти нулево равнище на риск за американската армия.

Масираното военно присъствие в региона, войната срещу Ирак, дипломатическите атаки срещу Иран се вписват в една широка петролна стратегия. Енергията, за която става дума, че трябва да бъде контролирана, обаче не е енергията, предназначена за САЩ, а тази за двата индустриални гиганта Европа и Япония, които действително зависят от петрола на Близкия изток. (Страните от Персийския залив доставят само 18 % от американската консумация на петрол).¹³

С присъствието си и военните акции в региона САЩ декларира, че се грижат за осигуряване на петролните доставки за съюзниците си. Истината обаче е съвсем друга. Чрез контрол над енергийните ресурси, необходими на Европа и Япония, американците се опитват да запазят възможността си да упражняват върху тях значителен натиск.

Тази доста прозрачна антиевропейска акция очерта не само сериозно преплитане на американско-европейските интереси, но и разминаване във външната политическа стратегия на САЩ и Ев-

ропа към Близкия изток. Европейските страни отхвърлят силата и силовите средства в международните отношения за разлика от САЩ, които са убедени, че само по силовия път могат да съхранят военно-политическото си и икономическо глобално господство.

Тридесетгодишната ясна, точна и последователна политика на САЩ към района на Персийския залив опровергава всякакви декларативни и пропагандни изявления за някакъв “освободителен” характер на войната в Ирак. Никъде през този период нито едно изказване на американски президент или високопоставен държавник, нито в официален документ не се дори намеква, че САЩ имат някакви намерения да избавят иракския народ от диктатурата. За “освобождение” се говори едва преди началото на войната, т.е. когато трябва да се намерят формални мотиви за нейното започване.

Наред с този категоричен извод политиката на САЩ към този район доказва, че войната никак не е случаен акт, а елемент от тази политика. Твърде неубедителни и даже наивни са някои твърдения, че тя е дело на президента Буш – младши и на стоящи зад него среди от военно-индустриалната сфера или петролни компании. Войната в Ирак е резултат на една перфектно разработена външно-политическа и икономическа стратегия от целия ръководен екип на САЩ.

През целия 32-годишен период на активно американско присъствие в Близкия изток, политиката на петте републикански и трите правителства на демократите е почти една и съща. За пореден път американската външна политика демонстрира пълно единомислие и единодействие при защита и отстояване на национални интереси, особено когато те имат глобален и имперски характер.

Обстановката в Средния изток през последните три десетилетия е в значителна степен пряк резултат на политиката на САЩ в този район. Почти всички репресивни режими приятелски настроени към американците, като например Саудитска Арабия и враждебните на Вашингтон Иран и Ирак (при С. Хюсеин) са пряко или косвено рождба на Америка. Точно тук в този регион е най-фрапираща изявата на двойния американски стандарт на поведение към

отделните режими. Дошлият и поддържан с американска помощ режим на Шах Реза Пехлави е обявен през 1976 г. от Амнести Интернешънъл за най-репресивния в целия свят. Немалка е американската помощ за укрепване и на властта на С. Хюсеин през 80-те години. През 90-те години същият този диктатор е обявен за враг номер едно на мира и стабилността в Близкия изток и разбира се на САЩ.

Тази американска политика, която всъщност се характеризира с груба и безцеремонна намеса във вътрешните работи на страните от този район, с безпрецедентните двойни стандарти на поведение е, според редица експерти арабисти, пряко отговорна за появата и разпространяването на антиамериканския ислямистки фундаментализъм в огромна част от арабския свят. Списание "Тайм" от м. май 2002 г. в обширен коментар приема с одобрение позицията на ливански политик, според който "смуцаващото надигане на фанатизма в Близкия изток през последните години е реакция към неразумността и лекомислието на Запада и преди всичко на САЩ".¹⁴

Този тревожен факт се признава дори от правителството на президента Клинтън, който разсекрети и предостави на в. "Ню Йорк Таймс" правото да публикува историята за преврата в Иран. А държавният секретар Мадлин Олбрайт в обръщението си от м. март 2000 г. признава главната роля на ЦРУ в преврата, който несъмнено се явява пречка в "политическото развитие на Иран".¹⁵

Външната политика на САЩ в Близкия изток породила не само дълбоки антиамерикански настроения, но и създаде изключително недоверие сред народите от региона към Съединените щати. А това е пряк резултат от намесата на американците в живота, бита, нравите и развитието на тези народи, а не вследствие на културни, религиозни или политически различия.

БЕЛЕЖКИ

¹ Kissinger, Henry, American Foreign Policy, Norton 1977, p. 15.

² Curtiss, M. Web of Deceit, Autumn 2003 p. 15-16.

³ Ibidem.

⁴ Скауън, П. Черната книга на Америка, Соф.2003, с. 158.

⁵ Пак там, с. 139.

⁶ Клер, М. Т. Войни за ресурси, изд. Захари Стоянов, С. 2003, с. 70.

⁷ Пак там.

⁸ Амброуз С. И. Стремеж към глобализъм, изд. П. Берон С.1995, с. 395.

⁹ Freedman and Karzsh, The Gulf Conflict 1990-1991, p. 85-94.

¹⁰ Департамент на отбраната, Новинарски брифинг, Пентагон, Вашингтон Д. С. 17 май 1995 г., електронен достъп: [http://www. Defenselink.mil:80 cgi hin o 3/09/1997](http://www.Defenselink.mil:80/cgi-bin/o3/09/1997).

¹¹ Клер, М. Т. Пос. Съч., с. 77.

¹² Пак там, с .67.

¹³ Залезът на империята, Албер Сф.2003 с. 178.

¹⁴ Скауън П. Пос. съч. с. 148.

¹⁵ Олбрайт, М. Госпожа министър, Сиела С.2004, с. 427.